

Peter Andersson
Stockholm

Behandlande arbete med våldsutövande fäder

"Det finns något när våldet spelar in, eftersom våldet är ett angrepp på strukturer. Det är oordning och då måste motangreppet vara ordning och struktur. Och det omfattar även min utbildning, min tid, mina raster, min fortbildning. Allt arbete med människor kräver ordning och reda, våldsarbete kräver det i ännu större grad."

Så berättar en psykoterapeut jag intervjuade om sin yrkesvardag, som till stor del karaktäriseras av möten med våldsutövare (Andersson, 2016). Severson och Pettus-Davis (2013) beskriver hur man i sin yrkesroll som psykoterapeut kan påverkas emotionellt i sitt arbete med individer som har använt våld. Påverkan beskrivs både utifrån kontexten där man arbetar och ur ett privat perspektiv. Det handlar till exempel om somatiska reaktioner, stört sexliv, perverterade tankar och förlust av självkänsla. De belyser också olika coping-mekanismer som man kan använda sig av för att klara av arbetet. Det är exempelvis en individuell tro, ett starkt yttre nätverk av familj och vänner, och möjligheten att

själv gå i psykoterapi.

I följande text reflekterar jag kring mitt psykoterapeutiska arbete med våldsutövande fäder. Olsson (2011) benämner det behandlande arbetet med våldsutsatta som det farliga lyssnandet och Åberg (2015) menar att behandlande arbete med fokus på våld är mer emotionellt påfrestande och etiskt problematiskt, eftersom det berör våra egna värderingar och den egna personen på ett helt annat sätt än sedvanligt psykoterapeutiskt behandlingsarbete.

Denna text är strukturerad på följande sätt: initialt tecknas en kortfattad bild kring riskfaktorer och förklaringsmodeller till våld i nära relation.

Därefter preciserar jag mina teoretiska utgångspunkter. Därtill redovisas ett fall där jag reflekterar kring det terapeutiska arbetet med en våldsutövande pappa. Till sist för jag ett avslutande resonemang med betoning på subjektiva upplevelser och erfarenheter från mitt arbete.

Risikfaktorer och förklaringsmodeller

Det finns olika riskfaktorer som ökar sannolikheten för att individen ska använda våld i en nära relation. Det handlar till exempel om upplevt våld under barndomen/uppväxten, attityder som accepterar våld och könsojämlikheter, tidigare våldsbrott, mentaliseringsbrister, dysfunktionella familjestrukturer, arbetslöshet, psykisk ohälsa, personlighetsstörning, trauma, boendesituation, ekonomisk situation, missbruk och utbildningsnivå (se t.ex. Jansson, 2016; Gottzén, 2013; Forsman & Långström, 2008; Hamberger, 2008; Fonagy, 2003, 1999). Gruppen män som använder våld i sina partnerrelationer är därmed heterogen. I longitudinella studier (se t.ex. Costa m. fl., 2015) pekas det på att (1) våld under uppväxten, (2) dysfunktionella och konfliktfyllda familjer, (3) barn/ungdomar med beteendeproblem/missbruk, (4) kamratrelationer som präglas av konflikt, våld och bristande närhet och (5) familjer med låg inkomst över tid är sammankopplande faktorer som ökar risken för att både utsättas för våld och använda våld i vuxen ålder. Studier har också pekat på att män som utövar våld mot sin partner eller barn sällan söker hjälp, och att det saknas vetenskapligt stöd för att kunna rekommendera en särskild metod i detta arbete (Socialstyrelsen, 2020). Skälen till att söka behandling skiljer sig också åt mellan männen (Gottzén, 2019).

På en övergripande nivå brukar forskningen peka på tre olika förklaringsmodeller när våld i nära relation diskuteras (Askeland & Råkil, 2017). Det avser det sociokulturella perspektivet, det systemiska perspektivet och det individual-fokuserade perspektivet. När våld diskuteras utifrån den sociokulturella modellen finns det en enfasettlig kulturella föreställningar, socialisation och samhällsliga normer som bidragande orsaker till våldet. När våldet avhandlas utifrån det systemiska perspektivet är utgångspunkten att individuellt beteende (t.ex. våld) kan förstås med hänvisning

till en interpersonell kontext. Våldet förklaras ofta utifrån dynamiken i familjen eller i parförhållandet. Om en person inom familjen använder våld mot en annan person inom detta system ses det som ett problem relaterat till familjen/relationen. I det individuella perspektivet betonas individens psykologiska historia. Om individen till exempel som barn upplevt våld (vittne/utsatt) påverkas den fysiska, psykiska, kognitiva utvecklingen. Det finns relativt mycket forskning som pekar på att våldsutövarens tidigare erfarenheter av trauma, speciellt erfarenheter av våld i ursprungsfamiljen, kan prediktera senare våldsanvändning och våldsutsatthet (se dock Forsman & Långström, 2008). Det finns också forskning som sökt integrera dessa tre perspektiv (se t.ex. Heise, 2012) och forskare som betonar våldsutövarens erfarenheter av skam som bidragande orsaker till våldsutövande (se t.ex. Scheff, 2003, Gilligan, 2016, 2003).

Ett psykodynamiskt och psykoanalytiskt perspektiv på våld

Inom den psykodynamiska och psykoanalytiska teoridiskursen har det sedan Freuds texter och framåt ofta fokuserats på individens aggressivitet, och andra relaterade emotioner och psykiska företeelser som ilska, raseri, grymhet, sadism och brutalitet. Det som emellertid till stor del lyst med sin frånvaro är hur psykoanalytisk teoribildning på ett explicit sätt närmat sig det faktiska våld som en människa kan bruka mot en annan människa (Sinclair & Steinkoler, 2019; Yakeley & Meloy, 2012; Yakeley, 2010). Kortfattat kan man säga att det i behandlingssituationen handlar om att öka förövarens förståelse för vad som ligger bakom beteendet; att öka ansvarskänslan och empatin för offret, samtidigt som man försöker reducera inre stress och oro (Åberg, 2015). När motiven bakom våldet många gånger är omedvetet handlar det inte om att lära männen att till exempel kontrollera sin ilska, utan man försöker nå de djupare motiven som ligger bakom exempelvis männens desperata behov av att kontrollera sin partner (Yakeley, 2010).

Yakeley (2018) betonar att det i arbetet med våldsamma individer är viktigt med en hållande miljö, att det görs noggranna bedömningar, att patienten engageras, att ha uppsikt över sin motöverföring samt att inte vara ensam i arbetet. Där

utöver är det centralt att man som psykoterapeut jobbar utifrån en egen definition av vad som är våld, samt har begrepp för tänkande kring våldets orsaker (Yakeley, 2010). I mitt kliniska arbete med våldsutövare är jag utöver Yakeley (2018, 2010) färgad av Winnicott (1993ab, 1971) och Fonagy (2003, 1999) vad gäller våldets orsaker och av Glasser (1998) vad gäller våldets definition.

Winnicott skiljer inte ut våld per se från aggressivitet och han menar att aggressiviteten är nödvändig för separation och egen utveckling, men att aggressiviteteten också kan bli patologisk som en reaktion på trauma och förlust (1993ab, 1971). Aggressiviteten blir för honom till en kreativ kraft – ett "SOS" – men när de sekundära vinsterna blivit alltför viktiga för individen är det svårare att se de antisociala handlingarna som ett SOS. Vidare betonar Winnicott (ibid.) omgivningens och särskilt moderns roll avseende aggressiviteten. Däri skönjs idén om den hållande miljön och den hållande terapeuten som viktiga ingredienser i arbetet. Att växa och utvecklas innebär inte bara en "nedärvd tendens", utan det är ett invecklat växelspel med omgivningen. Individens antisocialitet (den patologiska aggressiviteten) uppfattas som ett försök att ta tillbaka det förlorade objektet (modern). Det handlar inte om en avsaknad av något utan snarare att "någonting" har berövats barnet i ett tidigt skeende. Det handlar inte heller om ett allmänt "misslyckande" utan en specifik inre förändring som ägt rum. Ett barn som berövats "någonting" har säkerligen upplevt kraftig ångest, där barnet sedermera organiserar sig utifrån detta ångesttillstånd som ett normaltillstånd. Den antisociala tendensens drivkraft handlar på så sätt om att söka förflytta sig till tiden innan "någonting" berövades. Den rymmer därmed ett hopp.

Fonagy (2003, 1999) gör en tydligare uppdelning mellan aggressivitet och våld än Winnicott. Fonagy postulerar att aggressiviteten är biologiskt rotad, men att patologisk aggressivitet och våld uppstår som ett svar på upplevda hot mot självet. Begreppet som används för att förstå hur det kommer sig att människan använder våld är "mentaliserings" (Fonagy m.fl., 1995, 1993). Med mentalisering menas att vi försöker förstå oss själva och andra utifrån mentala tillstånd som tankar, känslor, impulser och önskningar. Individen behöver kliva ut ifrån sig själv om han eller hon vill förstå en annan människa. Det som "skapar" våld

är när det finns brister i de nämnda utvecklingsprocesserna. Både självkontroll och självreglering är centrala komponenter för utvecklingen av mentaliseringsförmågan, vilken grundläggs i samspelet med till exempel vårdnadshavarna under de tidiga utvecklingsåren. Om modern eller fadern upprepat "misslyckas" att se och uppfatta barnet som en separat individ, kan en konsekvens vara att aggressivitet frammanas som ett försvar till det fragmentariska självet. Mentaliseringsbegreppet kan i detta sammanhang liknas vid Winnicotts "hållande" och Bions "containment". Fonagy betonar, likt Winnicott, betydelsen av tidiga trauman för senare våldsutövande, eftersom brister i mentaliseringsfunktionerna påverkar anknytningen. Tidiga anknytningsproblem, till exempel relaterade till upplevelser av fysiskt och/eller psykiskt våld, kan påverka hur man agerar i nära relationer i vuxen ålder och hur man förhåller sig till egna barn. Till sist är det viktigt att peka på att både Fonagy och Winnicott har blivit kritiserade för att de lägger stor enfasc på modern och moderns roll vad gäller den patologiska aggressiviteten (läs: våld).

Glasser (1998) gör en tydlig separation mellan våld och aggression på så sätt att våld är ett beteende som inbegriper kroppen. Våld inbegriper *per se* kroppslig skada som en person tillfogar en annan. Därigenom skiljs det våldsamma beteendet ut från våldsamma tankar och fantasier, och handlingarna kan vara medvetna eller omedvetet motiverade. Glasser (1998) pekar vidare på två olika former av våld: "självbevarande" våld och "sado-masochistiskt". Den förstnämnda formen handlar om våld som triggas av fara eller hot mot det egna självet. Det kan till exempel handla om en kränkning, men också om attacker från ett sadistiskt överjag. Objektet uppfattas som ett direkt hot som behöver elimineras, vilket implicerar både våld mot annan och själv. Den sado-masochistiska våldsformen springer ur en sexualisering av den första våldsformen. I denna våldsform är det viktigt att objektet lider och bevaras, ej elimineras. Sado-masochistiskt våld innehåller också lust vilket inte är en framträdande komponent i den första våldsformen där ångest är mer framträdande.

Winnicott och Fonagy tillhandahåller teorier och begrepp om våldets orsaker där både interna och externa faktorer beaktas på ett dynamiskt sätt. Deras tankar breddas med hjälp av Glassers olika våldsformer där ursprunget till våldet ej behöver

centreras till relationen barn-förälder.

I rummet med Johan

Johan¹, en man i 40-årsåldern, hör av sig till mottagningen² där jag jobbar med en tydlig beställning. Det brukar ofta vara så, att männen kommer med en tydlig önskan. Som om det är en defekt de önskar bli av med. Som om jag besitter magiska krafter att förändra dem. Jag brukar därför tänka att motöverföringen sätts i spel redan vid de initiala mailkontakterna eller telefonkontakterna. Många gånger handlar det om att männen söker förstärka asymmetrin genom att idealisera mig och tillskriva mig någon form av expertis de vill att jag ska använda mig av. Som om de inte själva har förmågan att tänka och förändra sig. Ett sätt att förstå detta är deras önskan om ett totalt hållande (Winnicott, 1993b). Det ska dock sägas att den initiala idealiseringen i dessa kontakter med våldsamma personer ofta bryts ganska snabbt när de förstår att jag inte tänker exakt så som de själva tänker. Yankely (2018, 2010) pekar på vikten av att ha uppsikt över de egna motöverföringsreaktionerna. Det kan till exempel handla om att söka identifiera och arbeta med känslor som rädsla, ilska och avsky, som ofta kan komma upp i mötet med dessa patienter. Det är viktigt att lyssna på det som sägs, men att också lyssna på hur det sägs, och därigenom försöka öka den terapeutiska självmedvetenheten, eftersom man då kan tillgodogöra sig ytterligare kunskap om patienten och dennes försvar. Initialt blev jag mest irriterad på Johan i och med att han så tydligt positionerade sig som hjälplös, helt utan

egna tankar. Som ett objekt blev jag initialt tydligt

¹ På följande sätt är patientens integritet skyddad: Johan är ett påhittat namn och den levnadsbeskrivning som redovisas för är fiktiv. Händelser och exakta skeenden är förändrade så att enskilda individer ej ska kunna identifieras. Sålunda är fallbeskrivningen fiktiv på så sätt att Johan bär spår av flera patienter jag arbetat med vid skilda tidpunkter och i varierande kontexter. Huvudsakligt fokus i texten är mitt arbetssätt med våldsamma individer, inte den våldsamma individen.

² Mottagningen är en "öppen" mottagning dit män av olika anledningar kan höra av sig, ofta handlar det om våld i nära relation. Ofta är patientkontakterna inte längre än ett år, även om längre kontakter finns.

positionerad som "frälsare", något jag ofta brukar problematisera öppet och understryka att vi är två i rummet som behöver arbeta. Jag ser det som ett sätt att engagera patienten (jfr. Yankely, 2018).

Johan tar kontakt med mig på grund av en våldsam händelse i hemmet. Gottzén (2019) beskriver att ingångarna till att söka hjälp kan bero på påtryckningar från en partner, egen insikt kring det våldsamma beteendet eller tidigare erfarenheter från behandling. Johan har inte tidigare gått i någon form av behandling, "det är inget som män gör..." säger han, och han tillstår att de pratat om "det" (våldet) hemma och att hans partner tycker att det är viktigt att han söker hjälp. Vad barnen tänker utelämnar han och jag märker att han blir stressad och frustrerad när jag pratar utifrån barnens perspektiv. Det ger mig information om hans mentaliseringsförmåga, i det initiala skedet brukar jag annars vara lite tillbakadragen. Jag vill höra honom berätta om anledningarna till vår kontakt och hur han ser på våldet innan jag till exempel intervenerar med perspektivtagning (Fonagy, 1999). Han uttrycker viss oro kring hur det skulle bli om han stötte ihop med någon han kände på väg till mottagningen. Vad skulle han säga? Vad skulle de tro? Denna inre kamp kan också iscensättas inom mig. I detta fall ska jag inte enbart brottas med min bild av Johan och det som han har gjort mot sin partner och barn, utan samtidigt påverkas jag både medvetet och omedvetet av samhällets syn på individer som använder våld mot sin partner och barn.

Johan berättar att han har gått över en gräns. Ett pågående psykiskt våld gentemot partnern, i form av kränkningar och kontrollbeteende, hade övergått till att han fysiskt slagit ett av barnen och stängt in övriga barn i ett rum i huset. Han är delvis förtvivlad när han berättar om våldet. Han kan inte förstå hur detta har kunnat ske. Han älskar ju sina barn och sin partner. Men samtidigt påpekar han att "någonting måste man göra när varken barn eller partner lyssnar på en". Johan berättar om våldet på ett fragmentariskt sätt utan egentliga detaljer. Han målar med bred pensel så att säga, vilket får mig att tänka att det nog inte handlar om ett sado-masochistiskt våld (Glasser, 1998). Han har svårt att reflektera kring det som hänt (Fonagy m.fl., 1993), men jag låter tystnaden tala för att undersöka huruvida han klarar att stå ut med tystnaden och min verbala frånvaro. Efter en stund säger jag med lugn stämma, i kontrast mot Johans

ganska forcerade röstläge, ”vi ska väl försöka förstå vad som hänt”. Johans till synes oförstående inställning till våldet är relativt vanligt förekommande. Det vill säga föreställningen ”jag är inte en våldsam pappa/partner”. Gottzén (2017) pekar på detta som narrativa omskrivningar. Jag tror att det också är ett uttryck för hans narcissism, eftersom det som förmedlas är att det bara finns ett sätt att se på verkligheten samt att det finns legitimerade orsaker till våldet. I rummet behöver jag vara uppmärksam på detta och ibland konfrontera och problematisera det. Det kan tillsynas vara enkelt att teoretisera kring detta, men i praktiken innebär det ett mödosamt arbete att till exempel bearbeta mannens fantasier om att domineras av kvinnor och barn och se sig själv som ett offer. Sörmark (2019) visar i sin etnografiska studie där hon analyserat gruppssessioner med våldsutövande män, att de i sina berättelser tenderar att förflytta sig från det egna våldet till att istället prata om partners beteende som orsak till deras våldsutövande. Jag ser det som ett uttryck för hans primitiva försvarsstruktur, som delvis karaktäriseras av förnekande och splitting, där mina motöverföringskänslor hjälper mig att identifiera hans försvar successivt. Det är dock en god idé att avvakta vad gäller exempelvis motöverföringstolkningar med våldsamma patienter, eftersom det kan få en sådan polariserande effekt (Yankely, 2010).

I rummet med Johan vill jag förstå. Jag vill genuint försöka förstå vad som hänt och hur det kommer sig att han använt våld, eftersom det finns någonting bortom våldet han söker efter (Winnicott, 1993b). Jag brukar tänka på Ronja Rövardotter och rumpnissarna: ”voffo då då?” Det handlar om att vara nyfiken, att våga vara nyfiken. Först då går det att förstå vad som hänt och först då går det att arbeta med en förändring. Vad som händer i kontakten med Johan är att han för första gången får berätta sin berättelse om en uppväxt som innehöll sexuella övergrepp och fysisk samt psykisk misshandel från fadern. Jag tänker att det går att förstå hans handlande som ett omedvetet SOS till mig – ”se mig och lyssna på vad jag har att säga”. Här hittar vi den ”ursprungliga förlusten” (Winnicott, 1993b). I detta skapades en möjlighet för Johan att tänka kring sin egen pappa som en ond och våldsam anknytningsperson, aspekter som antagligen har förnekats och istället projicerats på partner och barn i form av våld (jfr. Fonagy, 1999).

I rummet består hans projektioner gentemot mig till största delen av tafatta försök att få över mig på hans ”sida”. Han önskar att det ska vara vi mot dem (familjen). Projiceringar som jag ofta ger tillbaka som ett sätt att inter文enera vad gäller ansvarsfrågan kring våldet.

Att Johan får berätta om sin egen utsatthet handlar inte om att förminska det utövade våld han gjort sig skyldig till, eller om att göra honom till ett offer. Hans berättelse gör att vi kan förstå det som händer nu på ett annat sätt, och det är inte detsamma som att vi hittar explicita orsaker eller förklaringar till det våld han själv utövar mot partner och barn. Jag håller och hårbärgerar temporärt hans berättelse, vilket gör att han orkar ta ansvar för det han gjort mot sina barn och sin partner. Som terapeut behöver man också, när våldet är erkänt, utmana mannens uppfattning vad gäller våldet som det enda bekymret (Böhm, 2008). Det handlar till exempel också om hans föräldraskap, där vi också successivt kan närma oss hans skam över bristande föräldraförmågor. Vi jobbar därefter med det utövade våldet som en del av honom, inte på så sätt att vi skiljer mellan person och handling, vilket ofta är vanligt. Jag tänker att det då finns en risk med att ansvarsfrågan inte riktigt internaliseras genom uppdelning mellan person och handling. Vad vi sedermera lyckas tas oss fram till är att det finns likheter mellan en tidigare relation och den nuvarande situationen. Hans nuvarande partner har gradvis börjat etablera ett leverne utanför hushållet. Hon har börjat jobba, träffa vänner och åka på resor. Vi pekar stegvis på det faktum att hans psykiska våld i form av utökad kontroll på något sätt hänger ihop med hans upplevelse/fantasi av att bli lämnad (jfr. Fonagy, 1999). Vi kan successivt beskriva det genom att peka på en upplevelse av tomhet inom Johan, som om det inte fanns ett objekt att projicera ångest i. Att använda våld blir på så sätt ett sätt att bevara objektet, vilket ställer Glassers två olika våldsformer på sin spets. Å ena sidan upplever jag inte att det finns en sexualisering av våldet, å andra sidan blir det viktigt att objektet finns kvar.

Winnicott pekar i flera av sina texter på vikten av att hårbärgera, och han skriver att hur mycket vi än värnar om klienterna, så går det inte att undgå att också känna aggressivitet gentemot dem, samt att frukta dem. Ju mer insikt terapeuten har i detta, desto mindre kommer det dock att styra motiven

för det kommande arbetet (1993b). På ett medvetet plan kände jag sällan fruktan för Johan. Det var nog snarare min initiala irritation som jag var tvungen att få grepp om för att Johan skulle kunna känna sig bekväm med att berätta om sin bakgrund. Det handlar inte alltid om att tolka patientens material, utan att istället bära hans konflikter. En många gånger tyst kommunikation som sker på ett omedvetet plan. I hållandet (re)produceras en förståelse, ömsesidigt, vilket blottlägger en ny mening och tillblivelse. För Johan tycktes det vara viktigt att känna sig hållen och omhändertagen av mig, för att hans berättelse skulle få komma till stånd. Detta gjorde det i sin tur möjligt att åter ”leka med verkligheten” (Fonagy, 1999; jfr. Winnicott, 1973).

En ny arbetssituation gjorde att vår kontakt förändrades efter knappt ett år och kontakten avbröts kort därefter. Ett prematurt sorgearbete äger dock rum. För mig handlar det om att stå ut med att bli lämnad för tidigt och samtidigt påtala det faktum att jag uppfattar att han springer ifrån mig för tidigt. Det är som att han blir lugnad av vetskapen om att han kan ringa till mottagningen, om han skulle bli våldsam igen. Det är ganska vanligt med prematura avslut, som kontrasteras med en form av livlina: ”jag kan ringa dig igen.”

Avslutande reflektioner

Arbetet med våldsutövare inbegriper ofta aggressivitet och destruktivitet, det är ett arbete som innefattar patienters gränsoverskridanden. Aggressivitet finns inom oss alla (Fonagy, 1999; Glasser, 1998; Winnicott, 1993a). Sålunda är det viktigt att man som terapeut har någorlunda kontroll över de egna impulserna, förståelse för sina känslor och en förmåga att kunna hantera den egna aggressiviteten (Yankely, 2018). Det är angeläget att man har tillgång till en inre och yttre ram, där de egna gränserna är väl undersökta. Winnicott (1993a) menar att motöverföringen kan dirigera oss, och han gör en distinktion mellan en reaktion och motöverföring på så sätt att vi inte ska blanda in patienten alltför mycket i det vi upplever med patienten, utan själva arbeta med det. Idag är dock motöverföringen ett vedertaget arbetsverktyg i kontakten med patienter och Winnicott pekar också på att vi som terapeuter ska acceptera starka motöverfö-

ringskänslor, speciellt med patienter vilka har mer primitiva försvar, såsom Johan (jfr. Yankely, 2010). Jag har kontinuerligt tagit handledning och gått i egen psykoanalys, och omger mig av kollegor. Det kollegiala sammanhanget är viktigt när man arbetar med våldsamma personer (Yankely, 2018). Det går inte att säga ”du ska inte ta med jobbet hem” när vi jobbar med våldsamma personer – snarare tvärtom: förbered dig på att arbetet kommer följa med hem, menar Isdal (2017). Svensson (2012) pekar på något liknande när han menar att det ofta handlar om normala reaktioner, våra egna starka känslor, som detta lyssnande framkallar. En form av ”torpedkänslor”. Arbetet med Johan har präglats av min motöverföring på så sätt att min kontroll över mina reaktioner banade väg för mitt hållande av honom.

När man jobbar med våldsamma pappor, som Johan, tänker jag att det är viktigt att tidigt involvera föräldraskapet i arbetet, eftersom dessa pappor ofta har svårt att förstå och reglera barnens emotionella signaler (Fonagy, 1999; Fonagy och Target, 1995). Det kan man till exempel göra genom att pappan får berätta om sitt/sina barn för att på så sätt söka stärka den emotionella relationen till barnen. Det går också att göra genom att han får berätta om hur hans egen pappa var, hur han själv är som pappa och hur han skulle vilja vara som pappa. Lamb med kollegor (2018) har funnit att barn som upplevt våld i hemmet ofta önskar att pappan adresserar det förflutna (våldet) och ber om ursäkt, samt engagerar sig i en förändringsprocess.

Det som jag till stor del riktar in mitt arbete på är ansvarsfrågan – hur ställer sig den här personen till den begångna handlingen? För att behandlingen ska bli progressiv krävs, tänker jag, att individen tar ansvar för det han gjort (Yankely, 2010; Fonagy, 1999). Men ofta ser vi, som också Gottzén (2013) har pekat på, hur männen gör olika former av narrativa omskrivningar av det som skett. Det som behövs är därför tid. Tid att få möjlighet till att kunna konfrontera, jämföra utsagor, göra tentativa tolkningar, hålla, osv. (Yankely, 2018, 2010).

I en behandlingskontext behöver man göra tänkandet möjligt – hjälpa den våldsutövande personen med mentalisering (Fonagy, 1999). Hur kommer det sig att det blev så här? Som i Johans fall, att till exempel kunna se länkar till den egna uppväxten och tidigare relationer. För att det ska vara

möjligt är det viktigt att ha en definition av vad våld är för något, eftersom det hjälper terapeuten och patienten att närma sig våldet på ett adekvat sätt (Glasser, 1998). För Johan handlade det exempelvis om att sätta ord på det han gjort mot partner och barn genom att tala om det som våld. Jag och Johan sökte de inre konsekvenserna för honom, vi stannade inte vid yttre förklaringar. Det ställer som sagt andra krav på terapeuten genom att det inre ska delas och hållas av terapeuten, vilket jag visat kan vara ett oerhört smärtsamt material. Ibland känns det som att männen initialt kommer som ett brott (som ett objekt), ej som en individ (ej som ett levande subjekt) (jfr. Glasser, 1998). En konsekvens av det är bland annat att männen blir avvaktande och undersökande till min attityd och till mitt förhållningssätt, som Johan delvis var. Harris och kollegor (2015) menar att det kan vara uppstoppande i terapiprocessen att psykoterapeuten erhåller detaljkunskap om våldet och Svensson (2012) menar att vi har en inre referensram för exempelvis rån eller missbruk, delvis då de flesta av oss lekt och tänkt tankar kring våld i olika former, men det har vi inte gjort på samma sätt vad gäller partnervåld eller sexuellt våld. För Johan handlade vår process om han också behövde söka sig bortom våldet och visa något annat, medan jag behöver söka förstå både våldet, men också honom som människa. Att individen som sitter mittemot mig är en människa som till exempel slagit sina barn, men samtidigt är en individ som har rätt till vård och försoning.

Avslutningsvis, Sörmark (2019) pekar på att ursäkter och förlåtande passar i aktuell kontext. Männen tror att det är vad en behandlare vill höra. På ett elegant sätt skriver Sörmark (ibid., s. 14) ”In treatment, the participants’ composed melodies are out of tune. They are strangers in the field”. Johan visade dock prov på hur han kunde lära känna sig själv, sin partner, sina barn och sin historia på ett nytt sätt, vilket förhoppningsvis leder till att han inte upprepar sitt våld. Fonagy (1999) menar att patienten behöver hitta sig själv i terapeutens ”mind”, kanske var det vad som hände.

Referenslista

Andersson, P. (2016). Att som psykoterapeut arbeta med våld. *Tidskriften Psykoterapi*, 3:16-25.

Askeland, I., & Råkil, M. (2017). Models on treatment of intimate partner violence. In: Holt, S., Överlien, C., and Devaney, J. (ed.) *Responding to domestic violence. Emerging challenges for policy, practice and research in Europe*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Böhm, T. (2008). Psykodynamisk behandling för kvinnomisshandlare. *Läkartidningen*, 07/2008.

Costa, B., m fl. (2015). Longitudinal predictors of domestic violence perpetration and victimization: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 24, 261-272

Fonagy, P., Moran, G. & Target, M. (1993). Aggression and the psychological self. *Int. J. Psycho-Anal*, 74, 471-485.

Fonagy, P. & Target, M. (1995). Understanding the violent patient: The use of the body and the role of the father. *Int. J. Psycho-Anal*, 76, 487-501.

Fonagy, P. (1999). Male perpetrators of violence against women: An attachment theory perspective. *Journal of applied psychoanalytic studies*, 1:1, 7-27.

Fonagy, P. (2003). Towards a development understanding of violence. *British journal of psychiatry*, 183, 190-192.

Forsman, M. & Långström, N. (2008). Är utsatthet för övergrepp i barndomen en orsaksfaktor för brottslighet i vuxen ålder? *Kriminalvården utvecklingsenhet nr 2008:92*.

Gilligan, J. (2003). Shame, guilt, and violence. *Social research*, 70:4, 1149-1180.

Gilligan, J. (2016). Can psychoanalysis help us to understand the causes and prevention of violence? *Psychoanalytic psychotherapy*, 30:2, 125-137.

Glasser, M. (1998). On violence. A preliminary communication. *Int. J. Psycho-Anal*, 79, 887-902.

Gottzén, L. (2013). Skam, maskulinitet och respons på mäns våld mot kvinnor. *Socialvetenskaplig tidskrift* 2, 75-92.

Gottzén, L. (2017). Monsters in the closet: The affective spaces of (not) coming out as a violent man. *ACME: An International Journal for Critical Geographies* 16:3, 528-547.

Gottzén, L. (2019). Violent men's paths to batterer intervention programs: Masculinity, turning points and narrative selves. *Nordic Journal of Criminology* 20:1, 20-34.

Harris, D., Brenda, H., & Elizabeth, M. (2015). Working with people who have killed: The experience and attitudes of forensic mental health

- clinicians working with forensic patients. *International journal of mental health nursing*, 24, 130-138.
- Heise, L. (2012). *Determinants of partner violence in low and middle-income countries: exploring variation in individual and population-level risk*. London: University of London.
- Hamberger, K. (2008). Twenty-five years of change in working with partner abusers – Part II: observations from the trenches about changes in understanding of abusers and abuser treatment. *Journal of aggression, maltreatment & trauma* 17:1.
- Isdal, P. (2017). *Medkänslans pris. Om sekundär traumatisering, compassion fatigue och utbrändhet hos yrkesverksamma*. Stockholm: Gothia.
- Jansson, P. (2016). *Väldets onda cirklar: En explorativ undersökning av mäns barndomsupplevelser, maskuliniteter, känslor, våld samt terapeutiska interventioner mot våld*. Dalarna University and Jönköping University.
- Lamb, K., Humphreys, C, och Hegarty, K. (2018). “Your behaviour has consequences”: Children and young people’s perspectives on reparation with their fathers after domestic violence. *Children and Youth Services Review*, 88, 164–169.
- Olsson, H. (2011). Det farliga men viktiga lyssnandet. I: V. Enander & C. Holmberg (red.), *Hur går hon? Om att stödja misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser*. Lund: Studentlitteratur. (s. 17-33).
- Scheff, T. (2003). Male Emotions/Relationships and Violence: A Case Study. *Human Relations*, 56:6, 727-749.
- Severson, M och Pettus-Davis, C. (2013). Parole officers’ experiences of the symptoms of secondary trauma in the supervision of sex offenders. *International journal of offender therapy and comparative criminology*. 57:1, 5-24.
- Socialstyrelsen (2020). *Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer*. Stockholm.
- Sinclair, V & Steinkoler, M. (2019). *On psychoanalysis and violence. Contemporary Lacanian perspectives*.
- Svensson, B. (2012). *De mest hatade: om pedofiler och andra sexualbrottslingar*. Stockholm: Ordfront.
- Sörmark, M. (2019). Strangers in the Field: An Ethnographic Exploration of Men’s Accounts of Intimate Partner Violence in a Treatment Group. *British Journal of social work*, 50:5, 1345–1362.
- Winnicott, D.W. (1993/1950-55a). Aggressionen och den emotionella utvecklingen. I: *Den skapande impulsen. Psykoanalytiska skrifter i urval av Arne Jemstedt*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Winnicott, D.W. (1993/1956b). Den antisociala tendensen. I: *Den skapande impulsen. Psykoanalytiska skrifter i urval av Arne Jemstedt*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Winnicott, D.W. (1971). *Lek och verklighet*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Yakeley, J. (2010). *Working with violence. A contemporary psychoanalytic approach*. UK: Palgrave Macmillian.
- Yakeley, J. (2018). Psychodynamic approaches to violence. *B.J.Psych Advances*, 24, 83-92.
- Yakeley, J. & Meloy, R. (2012). Understanding violence. Does psychoanalytic thinking matter? *Aggression and violent behaviour*, 17, 229-239.
- Åberg, H. (2015). *Arbeta med våld – vägledning till psykologisk våldsbekämpning*. Lund: Studentlitteratur.

Peter Anderson är socionom, leg. psykoterapeut, kandidat i Svenska psykoanalytiska föreningen, samt doktorand vid Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet. Sedan tre år tillbaka arbetar han med psykodynamisk psykoterapi på en egen mottagning i Stockholm, samt på en mottagning för män med relationsproblem. Den 29 januari 2021 disputerar Peter Andersson med avhandlingen *”Hot, våld och emotionellt arbete på de särskilda ungdomshemmen: Personalens berättelser”*.